

DOI: 10.14746/r.2020.1.7

Maciej SKRZYPEK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-8018-1854

Ograniczanie prawa do zgromadzeń w nowych demokracjach opancerzonych na przykładzie Marszu Niepodległości 2019 we Wrocławiu¹

Streszczenie: Celem artykułu jest odpowiedź na dwa pytania: W jaki sposób w nowych demokracjach opancerzonych dochodzi do ograniczenia prawa do zgromadzeń? Co wynika z takiego sposobu ograniczenia prawa do zgromadzeń dla istoty nowych demokracji opancerzonych? Przedmiotem zainteresowania Autora był Marsz Niepodległości, zorganizowany w 2019 r. we Wrocławiu. Postawiona została następująca hipoteza: limitacji prawa do zgromadzeń, gwarantowana w systemach legislacyjnych współczesnych demokracji, ma służyć realizacji nadrzędnego celu *militant democracy*. W procesie tym wyjątkową rolę spełniają funkcjonariusze Policji, odpowiadający za skuteczną realizację decyzji właściwych władz. W poszczególnych częściach Autor omawia m.in.: istotę prawa do zgromadzeń i jego miejsce w prawie międzynarodowym i polskim porządku prawnym, limitacje tego prawa, a także proces rozwiązania wrocławskiego Marszu Niepodległości w 2019 r.

Słowa kluczowe: Marsz Niepodległości, demokracja opancerzona, ograniczanie prawa do zgromadzeń, działania funkcjonariuszy Policji

Wstęp

Ustrojom demokratycznym od samego początku towarzyszy dylemat (*democracy's dilemma*) na temat tego, ile można dać wolności wrogom systemu, tak by nie zlikwidować fundamentów demokracji, a jednocześnie co zrobić by nie tworzyć wrogom systemu możliwości jego destrukcji. Refleksja ta dotyczy także rozważań na temat nowych demokracji opancerzonych (Bäcker, Rak, 2019, s. 67). Powraca ona szczególnie w okresach, kiedy przedstawiciele administracji publicznej i elit politycznych w sposób jawny korzystają z katalogu narzędzi, który ma

¹ Artykuł stanowi efekt realizacji projektu badawczego „Kontestacja polityczna a nowa demokracja opancerzona” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki. Numer rejestracyjny grantu: 2018/31/B/HS5/01410.

za zadanie utrzymać aktualny model sprawowania władzy. Przykładami takich rozwiązań są praktyki ograniczania prawa do zgromadzeń. Autor swoje badania przeprowadził na podstawie procesu rozwiązania Marszu Niepodległości 2019 we Wrocławiu i w tym celu postawił on następujące pytania badawcze: 1) W jaki sposób nowe demokracje opancerzone ograniczają prawo do zgromadzeń? 2) Jak w polskim porządku prawnym regulowane jest prawo do zgromadzeń? 3) W jaki sposób doszło do rozwiązania Marszu Niepodległości 2019 we Wrocławiu i czym było to motywowane? 4) W jakim stopniu rozwiązanie Marszu Niepodległości 2019 we Wrocławiu wpisuje się w strategię limitacji prawa do zgromadzeń w nowych demokracjach opancerzonych? Odpowiedzi na te pytania pozwoliły na sformułowanie następującej hipotezy: nowe demokracje opancerzone ograniczają prawo do zgromadzeń by skutecznie realizować swój nadrzędny cel, jakim jest przetrwanie reżimu demokratycznego. W tym celu swoboda zgromadzeń regulowana jest przez akty prawne, co nie daje obywatelom pełnej swobody w tym zakresie. Poddany analizie przypadek rozwiązania Marszu Niepodległości 2019 we Wrocławiu potwierdza, że w procesie tym wykorzystywane są jednostki policyjne, które zapewniają realizację decyzji elit rządzących.

Na potrzeby tego artykułu Autor proponuje własny katalog modeli swobody zgromadzeń:

Model nr 1. Modele swobody zgromadzeń

A B C

A – pełna swoboda zgromadzeń, niczym nieskrępowane prawo do zgromadzeń.

B – ograniczona swoboda zgromadzeń, regulowana przez przepisy prawne.

C – brak swobody zgromadzeń.

Źródło: Opracowanie własne.

Posługując się jakościową analizą treści, Autor w procesie badawczym przeanalizuje doniesienia medialne nt. Marszu Niepodległości 2019 we Wrocławiu, oświadczenia i komunikaty wystosowane przez Komendę Główną Policji, Komendę Wojewódzką Policji we Wrocławiu, Urząd Miejski Wrocławia, które są źródłami pierwotnymi i wolnymi od ingerencji osób trzecich. Wśród nich znalazły się sprawozdania funkcjonariuszy Policji z procedury rozwiązania Marszu i zaprowadzenia porządku, oświadczenie wóldarzy miasta potępiające opisywane wydarzenia, a także doniesienia w mediach lokalnych i ogólnopolskich.

Studia nad demokracją opancerzoną

Kategorię teoretyczną wykorzystaną w tym artykule stanowi nowa demokracja opancerzona (*new militant democracy*)². Po raz pierwszy pojawiła się ona w literaturze przedmiotu w latach 30. XX w. Od samego początku studia nad demokracją opancerzoną determinowane były próbą odpowiedzi na pytanie: jak systemy demokratyczne mogą chronić się przed własnym upadkiem? Z czasem refleksja objęła także zagadnienie: kiedy działania w imię obrony reżimu demokratycznego można uznać za uzasadnione? Pierwsze pogłębione studia nad demokracją opancerzoną są zasługą Karla Loewensteina, niemieckiego politologa i prawnika. Jego głównym postulatem było uzbrojenie demokracji w narzędzia, które mogą posłużyć do zwalczania jej wrogów, by nie została zastąpiona przez rządy autorytarne. W 1937 r. na łamach „American Political Science Review” w artykule *Militant Democracy and Fundamental Rights* apelował o opancerzenie się demokracji, za sprawą legislacji, by środowiska faszystowskie stały się bezsilne. Wskazał w nim na katalog ograniczeń podstawowych praw: wolności słowa, prasy i zrzeszania się w przypadku gloryfikacji zbrodni politycznych (Loewenstein, 1937, s. 423–424). Analizując prace współczesnych badaczy zajmujących się tą tematyką, należy wskazać, że ponowne zainteresowanie nią związane było z niespotykanym dotąd w skali globalnej zagrożeniem terroryzmem, motywowanym fundamentalizmem islamskim (Thiel, 2009; Ellian, Molier, 2010). W następstwie kryzysu gospodarczego z 2008 r. pojawiły się kolejne zagrożenia – koncepcja demokracji nieliberalnych i zyskująca na popularności retoryka populistyczna, szczególnie wśród środowisk skrajnej prawicy (Ellian, Rijpkema, 2018, s. 4).

Istota demokracji opancerzonej

Mimo tak długiej tradycji badań nad *militant democracy* badaczom nie udało się wypracować uznanej powszechnie definicji tej kategorii. By zatem nie zagłębiać się w rozważania definicyjne Autor odniesie się w tym artykule do najważniejszych kwestii, biorąc pod uwagę problem badaw-

² Autor artykułu za Joanną Rak dla rozróżnienia studiów nad demokracją opancerzoną w latach 30. XX w od współczesnych badań posługuje się terminem „nowa demokracja opancerzona” (Rak, 2019).

czy. Należy rozpocząć od tego, że termin ten tłumaczony bywa na język polski jako „wojująca demokracja”, co zawęża znacznie jego funkcjonalność. Joanna Rak i Roman Bäcker proponują stosowanie przymiotnika „opancerzona”, ze względu na procesy, które zostaną przybliżone w dalszej części artykułu (Bäcker, Rak, 2019, s. 64). Najczęściej rozumiana jest ona jako system demokratyczny, którego celem nadrzędnym jest eliminowanie zagrożeń dla swojego istnienia, ze strony wewnętrznych i zewnętrznych wrogów. W ocenie Alexandra Kirshnera w reżimie tym obowiązuje kilka nadrzędnych zasad. Pierwszą z nich jest ograniczanie pewnych praw i swobód wyłącznie w celu obrony wartości demokratycznych, dlatego że każdy posiada prawo do udziału w życiu publicznym. Druga dotyczy banicji poszczególnych partii politycznych, gdy ich działania lub programy zakładają naruszenie praw innych ludzi (Kirshner, 2014, s. 6). Zasad tych z powodzeniem można poszukiwać we współczesnych systemach demokratycznych, co potwierdza tezę Otto Pfersmana, że każda demokracja jest bardziej lub mniej opancerzona (Tyulkina, 2015, s. 520). Z perspektywy dociekań autora użyteczny wydaje się także sposób rozumienia tego systemu, który zaproponował Samuel Issacharoff jako rodzaju mobilizacji instytucji demokratycznych w celu opanowania sił antydemokratycznych (Tyulkina, 2015, s. 520). Zasadność stosowania takich praktyk potwierdza powojenna historia systemów politycznych w Europie, kiedy to *militant democracy* uzyskiwała legitymację normatywną (Capoccia, 2013, s. 219).

Prawo do zgromadzeń w prawie międzynarodowym i polskim systemie prawnym

Prawo do demonstracji i zgromadzeń publicznych to obok wolności słowa i wyrażania własnych poglądów fundament demokracji. Należy je także postrzegać jako przymiot obywateli, którzy dzięki niemu mogą wpływać na jego proces decyzyjny w systemie demokratycznym. Jak stwierdził Adam Bodnar, Rzecznik Praw Obywatelskich (*Wolność...*, 2018, s. 8) sposób stanowienia i realizacji prawa do zgromadzeń jest wskaźnikiem stanu demokracji. O jego znaczeniu dla współczesnych systemów demokratycznych świadczy jego umocowanie w prawie międzynarodowym (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r., art. 20). Mimo że jako podstawowe prawo człowieka w systemach legislacyjnych pojawiło się stosunkowo niedawno, to praktyka ta znana jest od staro-

żytności (Malkiewicz-Jaros, 2018, s. 14)³. Karl Vašák, francuski prawnik zaliczył prawo do zgromadzeń do pierwszej generacji praw człowieka. Prawo to jednak nie jest pozbawione żadnych ograniczeń, co wyklucza organizację niczym nieskrępowanych zgromadzeń⁴. Interpretując art. 21 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych za zabronione uznać należy demonstracje propagujące: działania wojenne, nienawiść narodową, religijną, rasową; podżeganie do dyskryminacji lub przemocy. Wobec takich incydentów zasadne jest zastosowanie ograniczeń obligatoryjnych. Limitacje fakultatywne, stosowane w innych przypadkach uznaje się za zasadne, kiedy wymaga tego bezpieczeństwo i porządek publiczny. W systemach demokratycznych za obowiązek władz uznaje się powszechnie ochronę społeczeństwa przed siłami antydemokratycznymi, wobec czego niejednokrotnie przedmiotem ograniczenia prawa do zgromadzeń były wydarzenia organizowane przez środowiska ekstremistyczne. Praktyka ta przyjmuje charakter działania prewencyjnego. W polskim systemie prawnym organizowanie pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich jest wolnością zagwarantowaną w Konstytucji (*Konstytucja...*, art. 57)⁵. Użyte w niej określenie „wolność” zgromadzeń ma istotne znaczenie dla rozumienia tego artykułu, dlatego że państwo nie stwarza wolności, a jedynie zabezpiecza jej realizację. W kwestii ograniczenia tej wolności prawodawca odsyła do właściwego aktu prawnego. Aktualnie obowiązujące zapisy znajdują się w ustawie z dnia 24 lipca 2015 r. art. 3 i wskazują, że aby zgrupowanie uznać za zgromadzenie muszą zostać spełnione dwa warunki: miejsce (ogólnodostępne) i cel (wspólne obrady lub wyrażenie własnych poglądów w sprawach publicznych) (Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r.). Uczestnicy zgromadzenia w czasie jego trwania nie mogą posiadać broni, materiałów wybuchowych, wyrobów pirotechnicznych lub innych materiałów czy narzędzi niebezpiecznych – wykroczenia karane grzywną lub ograniczeniem wolności. Niedostosowanie się decyzji o rozwiązaniu zgromadzenia traktowane jest jako naruszenie prawa. W myśl art. 20 ust. 1 wskazanej ustawy zgromadzenie może być rozwiązane przez przedstawiciela organu gminy w przypadku, gdy: naru-

³ Anna Malkiewicz-Jaros wskazuje m.in. na greckie eklezja (Malkiewicz-Jaros, 2018, s. 14).

⁴ W zaproponowanym wyżej katalogu taki stan rzeczy rozumiany byłby jako model A (Model nr 1)

⁵ *Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich.* Przepis ten znalazł się w części zatytułowanej „Wolności i prawa polityczne” (*Konstytucja...*, 1997).

szane są przepisy właściwej ustawy, występują przesłanki o zagrożeniu życia lub zdrowia ludzi lub mienia w znacznych rozmiarach. Procedurę rozwiązania rozpoczyna poinformowanie przewodniczącego przez przedstawiciela organu gminy o konieczności rozwiązania zgromadzenia. Poprzedza ją natomiast dwukrotne ostrzeżenie uczestników zgromadzenia o możliwości zakończenia wydarzenia w taki sposób. O rozwiązanie zgromadzenia może wystąpić funkcjonariusz Policji, w przypadku wystąpienia wyżej wymienionych okoliczności. Decyzja taka przybiera formę wypowiedzi ustnej i nabiera natychmiastowej mocy. W formie pisemnej jest ona natomiast przekazywana w terminie 72 godzin od podjęcia. Ust. 4 art. 20 przyznaje organizatorowi prawo do wniesienia odwołania od decyzji o rozwiązaniu zgromadzenia do sądu okręgowego, w terminie 7 dni od dnia rozwiązania zgromadzenia. Ostatnią zmianę w tej materii wprowadziła nowelizacja ustawy z dnia 13 grudnia 2016 r.⁶ Wprowadziła ona *novum* w postaci zasady pierwszeństwa w organizacji zgromadzeń cyklicznych i ograniczenie prawa do kontrmanifestacji. W ocenie RPO była to zmiana radykalna, której realizacja w praktyce stwarza wiele problemów, a przede wszystkim znacznie ogranicza wolność zgromadzeń publicznych (*List...*, 2017, s. 8)⁷.

Dyskusje wokół ograniczania prawa do zgromadzeń i rola funkcjonariuszy Policji w rozwiązaniu zgromadzeń

Problem ograniczania prawa do zgromadzeń niejednokrotnie podejmowany był przez Trybunał Konstytucyjny, którego wyrok z dnia 28 czerwca 2000 r. wpisuje się w tematykę tego artykułu. Organ ten uznał, że zgromadzenie „jest zatem formą uczestnictwa w debacie publicznej, a więc pośrednio również w sprawowaniu władzy, tworząc część składową demokracji bezpośredniej. Zgromadzenia mają tym samym speł-

⁶ Stan na grudzień 2019 r.

⁷ RPO swoje zastrzeżenia wobec nowelizacji ustawy w 2016 r. powtórzył także w liście do MSWiA: „W celu zapewnienia korzystania z wolności zgromadzeń publicznych niezbędne jest dokonanie zmian w ustawie Prawo o zgromadzeniach, które przywrócą porządek prawny sprzed nowelizacji dokonanej w 2016 r. Aktualnie obowiązująca ustawa, z powodu ostatniej nowelizacji, znacznie ogranicza wolność zgromadzeń publicznych. Dlatego też Rzecznik poparł inicjatywę ustawodawczą senackiej Komisji Ustawodawczej prowadzącą do nowelizacji Prawa o zgromadzeniach” (*List...*, 2017).

niać niebagatelną funkcję wpływania na proces polityczny, pełniąc rolę mechanizmu wczesnego ostrzeżenia, ujawniając istniejące niepokoje społeczne i umożliwiając władzy odpowiednio wczesną korektę polityki” (*Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2000 r.*). W tym miejscu zasadne jest omówienie roli, jaką w praktyce odgrywiają funkcjonariusze Policji. Tomasz Witkowski twierdzi, że doświadczenia ostatnich lat skłaniają ku refleksji, że policjantom w zakresie zabezpieczania zgromadzeń stawiane są coraz wyższe wymagania (Witkowski, 2018, s. 137). Funkcjonalna w kontekście tej pracy wydaje się być definicja Policji jako niemilitarnych jednostek, wyposażonych w prawo do stosowania przymusu, by reagować na wszelkie konflikty w społeczeństwie, zarówno grupowe, jak i indywidualne, u podstaw których leży zachowanie niezgodne z prawem (Czapska, Wójcikiewicz, 1999, s. 15). Nadrzędnym jej zadaniem jest ochrona ludzkiego życia, zdrowia oraz mienia, a także utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego (Czapska, Wójcikiewicz, 1999, s. 15–16). Ustawodawca w zakresie zgromadzeń publicznych skoncentrował zadania Policji na ochronie ich uczestników i przewidział specjalną rolę w przypadku rozwiązania takiego zgrupowania. Ta ostatnia kwestia i podejmowane w przypadku braku reakcji zgromadzonych i kontynuacji przedsięwzięcia działania Policji wielokrotnie są przedmiotem szerokiej dyskusji. Stosowanie przez funkcjonariuszy środków przymusu bezpośredniego podnoszone jest w przestrzeni publicznej, za każdym razem, gdy dochodzi do starć między policjantami, a uczestnikami zgromadzeń. Pomimo tego wśród ekspertów panuje *consensus*, że działania funkcjonariuszy Policji powinny być adekwatne do zagrożenia porządku prawnego.

Historia Marszy Niepodległości w Polsce i kontrowersje wokół nich

By obraz wydarzeń, które miały miejsce we Wrocławiu, był pełniejszy należy zwrócić uwagę na kontekst historyczny organizowania tego typu marszy w Polsce. Kluczowy jest w tym przypadku Marsz Niepodległości, który od 2010 r. odbywa się w Warszawie. Niewątpliwie to demonstracja w stolicy Polski i jej popularność stały się fundamentami dla takiego sposobu celebracji 11 listopada w całym kraju. Jak czytamy na stronie internetowej stołecznego Marszu Niepodległości do 2009 r. marsze z okazji Narodowego Święta Niepodległości miały charakter lokalny i odbywały się w kilku miastach Polski. Pierwszy o wymia-

rze ogólnopolskim odbył się w 2010 r., kiedy to organizacje podjęły się Młodzież Wszechpolska i Obóz Narodowo-Radykalny. Rok później powołane zostało Stowarzyszenie Marsz Niepodległości, które od tego czasu jest oficjalnym organizatorem tego wydarzenia (*Historia Marszu Niepodległości*). W ocenie Pawła Kucia „Narodowe Święto Niepodległości od 2011 r. przeżywa swoistą transformację” (Kucia, 2015, s. 95). To właśnie w tym roku w związku z zamieszkami pomiędzy uczestnikami Marszu a działaczami Kolorowej Niepodległej i spalaniem wozu transmisyjnego stacji TVN rozpoczęła się trwająca do dziś debata wokół Marszu Niepodległości. Istotą sporu stał się charakter zgromadzenia, pojawiające się na nim hasła i symbolika, poglądy i działalność organizatorów i towarzysząca mu co roku w różnej skali przemoc fizyczna. Jego krytycy podnosząc problem ksenofobicznej, rasistowskiej i antysemickiej narracji organizatorów, ścierają się w dyskursie publicznym z obrońcami Marszu Niepodległości, którzy uważają to wydarzenie za manifestację nowoczesnego patriotyzmu polskiego. Nie ulega wątpliwości, że Marsz ten dla członków organizacji narodowych wykorzystywany jest do demonstracji swojej antyglobalizacyjnej i antyunijnej wizji świata, w której Polska winna być państwem jednolitym narodowo i kulturowo. Wyrażają tym samym sprzeciw wobec fundamentów współczesnych demokracji liberalnych (Malendowicz, 2017, s. 205). Kolejne lata nie zmniejszyły poziomu napięcia i emocji towarzyszących temu wydarzeniu⁸. Nie umknęły one oczywiście uwadze mediów ogólnopolskich, na łamach, których kontynuowany jest spór wobec Marszu Niepodległości⁹. W tym samym czasie we Wrocławiu Narodowe Odrodzenie Polski, jedna z największych organizacji narodowo-radykalnych w Polsce organizowała 11 listopada Marsz Patriotów¹⁰.

⁸ Na zakończenie Marszu w 2012 r. ogłoszono powstanie Ruchu Narodowego, natomiast w 2013 r. doszło do obrzucenia petardami i racami Ambasady Federacji Rosyjskiej (Malendowicz, 2017, s. 195).

⁹ Potwierdził to P. Kucia: „coraz częściej w przestrzeni medialnej zwraca się uwagę na konflikt związany z przeżywaniem święta 11 listopada, przypisując tej uroczystości podmiotowość nie tyle patriotyczną, co światopoglądową. Cyt. za: P. Kucia, op. cit. Jednym z przykładów publicystycznej syntezy krótkiej historii Marszu jest artykuł *Marsz Niepodległości po raz dziesiąty przeszedł przez Warszawę* (*Marsz... Niepodległości po raz dziesiąty przeszedł przez Warszawę* (Marsz..., 2019).

¹⁰ Demonstracja wg informacji zamieszczonych na stronie Marszu odbywała się w latach 2010–2016 (*Marsz Patriotów*). Od 2017 r. organizatorami zgromadzenia z okazji 11 listopada byli Piotr Rybak i J. Międlar.

Proces rozwiązania Marszu Niepodległości 2019 we Wrocławiu

Marsz Niepodległości 2019 we Wrocławiu, będący przedmiotem dociekań Autora w niniejszym artykule, zorganizowany został przez środowiska narodowe i kibiców lokalnej drużyny piłkarskiej Śląska Wrocław pod hasłem „Żeby Polska była Polską”¹¹. Na czele zgromadzenia stanął m.in. były ksiądz Jacek Międlar, kontrowersyjna w przestrzeni publicznej postać, oskarżana wielokrotnie o wznoszenie haseł antysemitycznych i ksenofobicznych. Już przed rozpoczęciem wydarzenia to budziło wiele kontrowersji, ostatecznie Urząd Miejski we Wrocławiu nie zakazał jego organizacji, mimo negatywnych doświadczeń z 2018 r. (*Narodowcy...*, 2019). Prezydent Wrocławia Jacek Sutryk zapowiedział jednak, że zgromadzenie zostanie rozwiązane w przypadku złamania prawa i naruszenia porządku publicznego (Frelich, 2019). Wg doniesień prasowych we wrocławskim Marszu Niepodległości 2019 wzięło udział kilka tysięcy uczestników (*Zamieszki...*, 2019)¹². Rozpoczęty o godzinie 19.00 na Wyspie Słodowej marsz został rozwiązany kilkadziesiąt minut później¹³, kiedy jego uczestnicy dotarli do ulicy Dubois. Jak poinformował rzecznik prasowy wrocławskiej Policji podinsp. Krzysztof Zaporowski decyzja ta zapadła po dwukrotnym wystosowaniu ostrzeżeń do organizatora, który nie zastosował się do nich. Powodem rozwiązania zgromadzenia były nawoływanie do nienawiści, karane na podstawie art. 256 § 1 Kodeksu karnego (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.) oraz użycie niebezpiecznych materiałów pirotechnicznych, niezgodne z ustawą *Prawo o zgromadzeniach*, co oznajmili rzecznik prasowy wrocławskiej Policji i B. Ciążyński, doradca prezydenta Wrocławia do spraw tolerancji i przeciwdziałania ksenofobii. Po przekazaniu informacji o rozwiązaniu Marszu zgromadzeni kontynuowali swoją demonstrację, nie podporządkowując się decyzji magistratu, dopuszczając się aktów przemocy wobec funkcjonariuszy Policji.

¹¹ Jest to tytuł pieśni napisanej w 1976 r. przez Jana Pietrzaka, uważanej w okresie PRL-u za wyraz walki z władzą komunistyczną i poparcia dla opozycji antykomunistycznej.

¹² Dokładna liczba uczestników nie jest do końca znana. Doradca Prezydenta Wrocławia Bartłomiej Ciążyński w swoim wpisie na portalu Facebook wspominał o kilkuset osobach (*Wpis...*, 2019).

¹³ Władze miasta poinformowały o rozwiązaniu marszu o godzinie 19:25. Na czas trwania Marszu Prezydent Wrocławia wyznaczył na obserwatora zgromadzenia Agatę Bukowską (*Międlar...*, 2019).

W związku z tym policjanci podjęli decyzję o użyciu środków przymusu bezpośredniego (Zamieszki, 2019). W konsekwencji zamieszek i starć między Policją i uczestnikami Marszu pięć osób zostało poszkodowanych, w tym trzech funkcjonariuszy. Zaraz po niej wrocławska Policja rozpoczęła identyfikację osób podejrzanych o naruszenie prawa i wszczęła dochodzenia w tej sprawie¹⁴.

Dyskusje wokół Marszu i jego rozwiązania

Incydenty, które miały miejsce podczas tego wydarzenia, zostały na drugi dzień skomentowane przez przedstawicieli Urzędu Miejskiego we Wrocławiu, jak i Prezydenta miasta J. Sutryka, który wyraził swoją dezaprobatę wobec działań uczestników Marszu na swoim oficjalnym profilu na portalu Facebook¹⁵. Należy zaznaczyć, że analizowany Marsz Niepodległości 2019 we Wrocławiu nie był centralnym punktem oficjalnych obchodów związanych ze Świętem Niepodległości w tym mieście, jednak przez swój zasięg nie można go uznać za wydarzenie marginalne¹⁶. Na podstawie informacji udzielonych przez funkcjonariuszy, na czele z rzecznikiem prasowym wrocławskiej komendy i doniesień medialnych możliwe jest skonstruowanie pewnego wyobrażenia o tych wydarzeniach. Zgodnie z nim procedura rozwiązania Marszu nastąpiła po decyzji przedstawicieli Urzędu Miejskiego Wrocławia i została przeprowadzona w oparciu o właściwą ustawę, poprzedzona komunikatami o zaprzestaniu działań niezgodnych z prawem. Pokojowa demonstracja przerodziła się w uliczne zamieszki, w związku z czym policjanci podjęli decyzję o użyciu wspomnianych wyżej środków przymusu bezpośredniego, któ-

¹⁴ Na dzień 16 listopada 2019 r. Komenda Wojewódzka Policji we Wrocławiu poinformowała o przedstawieniu zarzutów szesnastu zidentyfikowanym osobom, biorących udział w Marszu. Dotyczyły one m.in. czynnego udziału „w zbiegowisku pomimo wiedzy, że jego uczestnicy wspólnymi siłami dopuszczają się gwałtownego zamachu na osoby i mienie”, znieważenia oraz gróźb oraz czynnej napaści na policjanta. Funkcjonariusze nie wykluczają dalszych zatrzymań, w toku prowadzonych działań (*Publikujemy...*, 2019; *Policjanci...*, 2019).

¹⁵ Krytykując nawoływanie do nienawiści J. Sutryk zapowiedział, że nie ma zgody na takie incydenty we Wrocławiu, a także zaprosił uczestników Marszu do udziału w przyszłorocznej Paradzie Radości (*11.11.2019*, 2019).

¹⁶ Od lat najważniejszym wydarzeniem tego dnia we Wrocławiu jest Parada Radości. Ponadto Marsz Niepodległości nie znalazł się w kalendarzu wydarzeń zamieszczonym na oficjalnej stronie Wrocławia (*11 listopada...*, 2019).

re należy uznać za stałą praktykę w takich przypadkach. Wobec działań Policji J. Międlar złożył zawiadomienie do Prokuratury Generalnej oraz wystosował list otwarty do Mariusza Kamińskiego, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz pismo do RPO¹⁷. W odpowiedzi na antysemickie hasła głoszone przez byłego duchownego, podczas Marszu Włodarze Wrocławia także złożyli zawiadomienie do prokuratury (*Wrocław...*, 12.11.2019).

Zakończenie

Powyższa analiza procesu rozwiązania omawianej demonstracji, uwzględniająca praktyki limitacji prawa do zgromadzenia w ustrojach demokratycznych i kontekst organizowania Marszy Niepodległości w Polsce pozwala sformułować następujące wnioski. Po pierwsze, w nowych demokracjach opancerzonych ograniczanie prawa do zgromadzeń jest przykładem limitacji praw i swobód obywatelskich w imię obrony wartości demokratycznych. Proces ten wpisuje się w zaproponowany przez Autora katalog modeli ograniczenia prawa do zgromadzeń, przyjmując wartość B. Model ten, zakładając pewne ograniczenia, nie przewiduje pełnego zakazu, który charakterystyczny jest dla rządów autorytarnych i totalitarnych. Konstatacja ta może stać się przyczynkiem dla przyszłych badań w jakiej odległości od pełnej banicji prawa do zgromadzeń na zaproponowanej osi znajdują się poszczególne nowe demokracje opancerzone. Restrykcje te posiadają swoje umocowanie we współczesnych systemach prawnych, ale także praktyce politycznej, przez co panuje *consensus* o zasadności ich występowania. Ponadto, co zostało pozytywnie zweryfikowane w niniejszym studium, w procesie ograniczania prawa do zgromadzeń kluczową rolę odgrywają funkcjonariusze Policji, którzy odpowiadają za utrzymanie porządku publicznego, mogą wystąpić o rozwiązanie zgromadzeń, a także spoczywa na nich obowiązek reakcji w przypadku niedostosowania się do decyzji władz lokalnych. Tegoroczny wrocławski Marsz Niepodległości wpisuje się w blisko dziesięcioletnią praktykę celebracji 11 listopada w postaci masowych demonstracji, których trzon stanowią środowiska nacjonalistyczne i skrajnie prawicowe. Wydarzeniom tym towarzyszy żywa

¹⁷ Zawiadomienie dotyczyło Prezydenta Wrocławia J. Sutryka, jego doradcy B. Ciężyńskiego i obserwatorki wydarzenia Agaty Bukowskiej (*Międlar...*, 2019).

debata w przestrzeni publicznej, podczas której podnoszony jest postulat delegalizacji takich zgromadzeń, z uwagi na podejrzenia o propagowaniu faszyzmu i nawoływania do nienawiści na tle narodowościowym, etnicznym i rasowym. Uwadze nie może umknąć antyliberalny charakter tego typu zgromadzeń i podważanie demokratycznego ładu – co jest wyzwaniem dla nowych demokracji opancerzonych. Powyższa analiza potwierdziła, że tego typu zgromadzenia są przedmiotem limitacji prawa do zgromadzeń, konstytucyjnie ustanowionej wolności, stanowiącej jeden z fundamentów demokracji liberalnej. Polski system prawny, w myśl zapisów prawa międzynarodowego przewiduje jednak pewne przypadki, kiedy uzasadniona jest reglamentacja tej wolności. Ponadto kluczową rolę w ograniczeniu tego obywatelskiego przywileju odgrywają funkcjonariusze Policji, którzy na mocy właściwej ustawy są upoważnieni do rozwiązania zgromadzenia, a w przypadku niedostosowania się do decyzji władz lokalnych użycia środków przymusu bezpośredniego. Jest to istotne dla funkcjonowania demokracji opancerzonych, które tym samym posiadają pełną legitymizację do limitacji zgromadzeń, które postrzegane są przez elity polityczne jako zagrażające reżimowi politycznemu. Analizowany Marsz Niepodległości według doniesień medialnych i komunikatów wystosowanych przez władze Wrocławia rozwiązany został ze względu na antysemityczne hasła, co motywowane było złamaniem prawa. Jest to także wzorcowy przykład limitacji prawa do zgromadzeń w nowych demokracjach opancerzonych, w których głównym kryterium jest stosunek do podstaw ustrojowych i sprawujących władzę elit politycznych. Postawiona na początku artykułu hipoteza o implementacji przepisów o limitacji prawa do zgromadzeń w systemach legislacyjnych nowych demokracji opancerzonych i szczególnej roli Policji w jego realizacji została zweryfikowana pozytywnie. Przysłużył się temu autorski katalog modeli swobody zgromadzeń, który dla dalszych badań może zostać rozbudowany o wybrane czynniki, zgodnie z problemem badawczym.

Bibliografia

- 11.11.2019, <https://www.facebook.com/sutrykjacek/videos/750843818713354/?v=750843818713354>, 2.12.2019.
- 11 listopada: świętujemy niepodległość [WYDARZENIA], <https://www.wroclaw.pl/dzien-niepodleglosci-wroclaw-2019>, 2.12.2019.

- Bäcker R., Rak J. (2019), *Trajektoria trwania opancerzonych demokracji*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 41, nr 3, Wrocław.
- Capoccia G. (2013), *Militant Democracy: The Institutional Bases of Democratic Self-Preservation*, „Annual Review of Law and Social Science”.
- Czapska J., Wójcikiewicz J. (1999), *Policja w społeczeństwie obywatelskim*, Kraków.
- Ellian A., Rijpkema B. (2018), *Militant Democracy – Political Science, Law and Philosophy*, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-97004-2>.
- Frelich L. (2019), *Prezydent Wrocławia dotrzymał słowa. Marsze nienawiści w tym mieście nie przejdą*, <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25400672,prezydent-wroclawia-dotrzymal-slowa-marsze-nienawisci-w-tym.html,2.12.2019>.
- Historia Marszu Niepodległości* (2019), <https://marszniepodleglosci.pl/historia/,10.12.2019>.
- Kirshner A. (2014), *A Theory of Militant Democracy. The Ethics of Combatting Political Extremism*, London.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483.
- Kucia P. (2015), *Obraz Święta Niepodległości. Analiza dyskursu prasowego „Polityki” i „Przewodnika Katolickiego” w latach 2011–2014*, „Biuletyn Edukacji Medialnej”.
- List Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji* (2018), <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20RPO%20do%20MSWiA%20%20ws.%20wolno%C5%9Bci%20zgromadze%C5%84.pdf,4.12.2019>.
- Loewenstein K. (1937), *Militant Democracy and Fundamental Rights*, „The American Political Science Review”, vol. XXXI, no. 3.
- Malendowicz P. (2017), *Marsz Niepodległości, czyli inna Europa jest możliwa*, „Annales Univeritatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, doi: 10.17951/k.2016.23.2.195.
- Malkiewicz-Jaros A. (2018), *O wolności zgromadzeń w aspekcie teorii formalizmu, pozytywizmu prawniczego i prawa natury*, w: *Wolność zgromadzeń*, pod red. R. Balickiego, M. Jabłońskiego, Wrocław.
- Marsz Niepodległości po raz dziesiąty przeszedł przez Warszawę* (2019), <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1931570,1,marsz-niepodleglosci-po-raz-dziesiaty-przeszedl-przez-warszawe.read,10.12.2019>.
- Marsz Patriotów*, <https://web.archive.org/web/20161119133937/http://marszpatriotow.pl,10.12.2019>.
- Międlar składa zawiadomienie do prokuratury na prezydenta Sutryka. „Zostaliśmy skatowani”* (2019), <https://www.tuwroclaw.com/wiadomosci,miedlar-sklada-zawiadomienie-do-prokuratury-na-prezydenta-sutryka-zostalismskatowani,wia5-3266-52045.html,2.12.2019>.

- Narodowcy mogą maszerować we Wrocławiu. Policja nie ma informacji, że mogliby łamać prawo* (2019), <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25374920,narodowcy-pojda-w-marszu-niepodleglosci-miasto-go-nie-zakaze.html>, 2.12.2019.
- Policjanci dbali o bezpieczeństwo podczas obchodów Święta Niepodległości* (2019), http://www.dolnoslaska.policja.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/biezace_informacje/policjanci_dbali_o_bezpieczenstwo_podczas_obchodow_swiet_a_niepodleglosci, 2.12.2019.
- Publikujemy wizerunki kolejnych 10 osób podejrzewanych o naruszenie prawa podczas wrocławskiego marszu* (2019), <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/181521,Publicujemy-wizerunki-kolejnych-10-osob-podejrzewanych-o-naruszenie-prawa-podcza.html?search=375474862>, 2.12.2019.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* (1948), http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf, 3.12.2019.
- Rak J. (2019), *Kontestacja polityczna a nowa demokracja opancerzona*, <https://wnpid.amu.edu.pl/dla-pracownika/inicjatywy-wydzialowe/kontestacja-polityczna-a-nowa-demokracja-opancerzona>, 12.12.2019.
- Tyulkina S. (2015), *Militant Democracy Undemocratic political parties and beyond*, New York.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, Dz. U. 1997, Nr 88, poz. 553, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>, 2.12.2019.
- Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. *Prawo o zgromadzeniach*, Dz. U. 2015, poz. 1485, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001485/U/D20151485Lj.pdf>, 2.12.2019.
- Witkowski T. (2018), *Uprawnienia Policji wobec zgromadzeń*, w: *Wolność zgromadzeń*, pod red. R. Balickiego, M. Jabłońskiego, Wrocław.
- Wolność zgromadzeń w Polsce w latach 2016–2018. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wolność%20zgromadzeń%20w%20Polsce%20w%20latach%202016-2018.%20Raport%20RPO.pdf>, 23.03.2020.
- Wpis na profilu B. Ciążyńskiego zamieszczony 11 listopada 2019 r.*, <https://www.facebook.com/bartek.ciazynski/posts/1021408981229981>, 2.12.2019.
- Wrocław. Marsz Niepodległości 2019 przerwany. Doniesienie do prokuratury na Jacka Miedlara* (2019), <https://wiadomosci.wp.pl/wroclaw-marsz-niepodleglosci-2019-przerwany-doniesienie-do-prokuratury-na-jacka-miedlara-6445410134943361a>, 2.12.2019.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2000 r.*, sygn. akt K 34/99, Dz. U. 2000, Nr 53, poz. 649.
- Zamieszki po marszu narodowców we Wrocławiu. Kilkunastu zatrzymanych, pięciu poszkodowanych* (2019), <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wroclaw-marsz-narodowcow-rozwiazany-starcia-z-policja,984642.html>, 2.12.2019.

Banning rights to assemble in new militant democracy by the example of Independence Day March 2019 in Wrocław

Summary

The aim of article is this paper is to answer two questions: How in new militant democracy authority banning the right to assemble? What results from this kind of limitation right to assemble for the essence of new militant democracy? An object of interest for an Author is Independence Day March in Wrocław, 2019. The research process proposes a hypothesis that banning the right to assemble, including in systems of legislation in modern democracies will reach the principle goal of militant democracy. In this process, we can indicate the special role of police officers, who are responsible for achieving local authority's decisions. In each part of the paper, the author discusses the essence of the right to assemble and its function in international law and polish legislation order, limitation of this right and process of quit Independence Day March in Wrocław, 2019.

Key words: Independence Day March, militant democracy, banning rights to assembly, police activity

Informacja o autorze

Maciej Skrzypek [maciej.skrzypek@amu.edu.pl] – absolwent stosunków międzynarodowych na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu. Jego zainteresowania naukowe obejmują następujące zagadnienia: nowe demokracje opancerzone w Europie, polityka pamięci/historyczna we współczesnej Polsce, partie chrześcijańskiej demokracji w historii politycznej Polski, spory i debaty wokół Powstania Warszawskiego.

